

Ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA - 015 - и назди Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ (734042, ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Рачабовҳо, 10).

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба кори диссертатсионии Ашуров Носир Амонқулович дар мавзӯи «Рушди инфрасохтори нақлиёти – логистикӣ минтақа (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 - Иқтисодиёти нақлиёт)

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Инфрасохтори нақлиётӣ - логистикӣ фаъолияти мунтазами воридот ва содирот дар кишвар, ҳамлу нақлро дар дохили он таъмин намуда, ба ин васила ба иқтисодиёти кишвар таъсири худро мерасонад. Дар робита ба ин, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 апрели соли 2014 таъкид намуданд, ки: «... ташкил ва рушди марказҳои нақлиётӣю логистикӣ ҳамчун қисми таркибии инфрасохтори нақлиётӣ минтақавӣ метавонад имкониятҳои транзитии кишварро беҳтар намуда, ба афзоиши ҳиссаи мамлакат дар хизматрасонии минтақавию байналмилалӣ нақлиётӣ мусоидат намояд, ки ин ҳам ҷойҳои нави корӣ ва ҳам манбаи даромади иловагӣ бучет ва рушди иқтисодиёт мебошад».

Муаллиф қайд менамояд, ки «қисми муҳимми инфрасохтори минтақа ин нақлиёт буда, фаъолияти самарабахши ҳамаи корхонаҳоро дар минтақа, инчунин вобаста аз фаъолияти босамари нақлиёти автомобилӣ вазъи иҷтимоии онҳоро низ дар бар мегирад». Нақлиёти автомобилӣ як соҳаи ташаккулёбандае мебошад, ки на танҳо гардиши борҳо ва ҳамлу нақли мусофиронро таъмин менамояд, балки дар баробари ин, ҳамчун катализатор барои рушди саноату хоҷагии қишлоқ хизмат мекунад ва талаботро ба маҳсулоти технологияҳои баланд дар соҳаҳои гуногуни иқтисодиёт таъмин менамояд. Инчунин нақлиёти автомобилӣ дар сохтори кишвар нақши калидӣ бозида, зарурати таҳияи шабакаи роҳҳо ва иншоотро тақозо мекунад, ки тамоми минтақаҳои кишварро ба ҳам мепайвандад.

Муаллиф дар диссертатсия қайд менамояд, ки хусусиятҳои ҷойгиршавии ҷуғрофӣ ҷумҳурӣ имкон медиҳад, ки транзити мол ва хизматрасонӣ миёни Ҷумҳурии Мардумии Чин, кишварҳои Осиёи марказӣ, ҷанубӣ ва Шарқи Наздик имконпазир гардад. 26 апрели соли 2019 дар Форуми дуҷони ҳамкориҳои байналмилалӣ «Як камарбанд – як

роҳ» дар шаҳри Пекини Ҷумҳурии Мардумии Чин барои татбиқи намудани «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030» ва ноил гардидан ба ҳадафҳои рушди устувор, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон зикр намуданд, ки «кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон роҳи баромад ба баҳр надоранд. Дар ин замина, мо ба таҳия ва татбиқи лоиҳаи муштаракӣ инфрасохтори минтақавӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамоем. Дар робита ба ин, мо ба татбиқи лоиҳаҳои бунёди шоҳроҳҳои автомобилгарди Чин – Тоҷикистон – Ўзбекистон ва Чин – Тоҷикистон – Афғонистон ҳавасманд мебошем. Ҳадафи мо дар татбиқи лоиҳаҳои мазкур ташаккул додани долонҳои транзитӣ – нақлиётӣ ба самти бандарҳои баҳрии Осиёи Ҷанубӣ ва Шарқӣ мебошад».

Омӯзиши инфрасохторҳои мавҷудаи нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз он ҷумла вилояти Хатлон нишон медиҳад, ки ин инфрасохторҳо аз ҷиҳати техникӣ хуб инкишофёфта набуда, хизматрасониҳои баландсифати ба талаботи истеъмолкунандагон ҷавобгӯро надоранд, қайд менамояд муаллиф. Дар терминалҳои логистикӣ таҷҳизоти муосир мавҷуд нест, инчунин системаи идоракунии ҳаракати нақлиёт дар дохили шаҳрҳо ва берун аз онҳо дар вилоят дар сатҳи паст қарор дорад. Танбашавии роҳҳо дар дохили шаҳру ноҳияҳои вилоят аз сабани набудани таваққуфгоҳҳо дида мешавад, ки аз меъёр зиёд хориҷ намудани газҳои сӯхташуда дар дохили шаҳрҳо натиҷаи он буда метавонад ба ҳифзи муҳити зист таъсири манфӣ расонад. Ҳамаи ин сабаби пайдоиши мушкилот дар хизматрасониҳои, ки ҳангоми ҳамлу нақл, навъбандӣ, борбардорӣ, борфарорӣ, тақсимот, кокарди борҳо, барасмиятдорони гумрукӣ ва хизматрасониҳои техникӣ қисми ҳаракаткунанда иҷро мешаванд гардидааст, мушкилот доранд.

Мубрамияти таҳқиқи рушд ва сатҳи таъминнокии инфрасохтор ба он вобаста мебошад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар аввали асри XXI бо як қатор таҳдидҳои дучор шуд, ки байни онҳо аз ҳама ҷиддиаш фарсудаҷавии бухронии инфрасохтори миллӣ ва минтақавӣ мебошад, ки сабаби он норасоии доимии маблағгузори давлатӣ буд.

Аз ин хотир, аҳамияти инфрасохтори нақлиёти - логистикӣ ва ҳолати муосири он, инчунин ба қадри бояду шояд таҳқиқ нашудани масъалаҳои таъминнокӣ, набудани методикаҳои муайянкунии сатҳи таъминнокии инфрасохторӣ мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти илмиро муқаррар карданд.

Навгони таҳқиқоти илмӣ аз асосноккунӣ ва коркарди тавсияҳои ҷиҳати такмил додани самтҳои асосии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-

логистикии минтақа дар шароити муносибатҳои бозорӣ иборат мебошад.

Унсурҳои асосии наwgонии илмӣ инҳоянд:

- асосҳои назариявӣ - методи фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ - логистикии минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ муайян карда шуда, фаъолияти намудҳои гуногуни нақлиёт, ки интиҳоби онҳо бо дарназардошти шаш омили асосӣ ба амал бароварда мешавад муайян карда шудааст;

- аз рӯи натиҷаи тадқиқи ҳамаҷониба хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётӣ - логистикии минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ, мавриди омӯзиш қарор дода, муайян карда шудааст;

- дар асоси таҳлил, ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ - логистикӣ дар вилояти Хатлон баҳо дода шуда, камбудҳои ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он муайян карда шудаанд;

- амсилаи иқтисодию риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон бо дарназардошти таъсири омилҳо сохта шудааст. Инчунин, амсилаи иқтисодию риёзии такмилдодашудаи рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ - логистикии минтақа пешниҳод карда шудааст;

- стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа асоснок ва пешниҳод карда шуда, дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити имрӯзаи вилояти Хатлон бо дарназардошти дастгирӣ ва иштироки давлат, ҷалби сармояи хориҷӣ, аз он ҷумла сармояи мустақим ва сармояи хусусӣ пешниҳод карда шудааст;

- самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ - логистикии вилояти Хатлон то давраи соли 2030 ва унсурҳои таркибии он муайян карда шудаанд.

Асоси назариявӣ ва методологии таҳқиқотро асарҳои олимони тоҷик ва хориҷи кишвар оид ба масоили инкишофи инфрасохтори нақлиётӣ – логистикӣ ташкил медиҳанд. Зимни ҳалли вазифаҳои таҳқиқот муаллиф аз усулҳои зерин истифода бурдааст: усулҳои таҳлили системавӣ, иқтисодӣ, омӯрӣ, муқоисавӣ, сохторӣ - логистикӣ, ҷадвалӣ, инчунин усулҳои амсиласозии иқтисодию риёзӣ, пешгӯӣ ва ғайра.

Истифодаи усулҳои зикршуда самаранокӣ ва асоснокии натиҷаҳо, ҳулосаҳо ва пешниҳодҳои илмиро таъмин намуданд.

Заминаи иттилоотии таҳқиқотро санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумоти расмӣи Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Сарраёсати агенти омори назди Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон, ҳисоботи шуъбаи нақлиёт ва коммуникатсияи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, ҳисоботи раёсати муассисаи давлатии «Нақлиёти автомобилӣ ва хизматрасонии логистикӣ» дар минтақаҳои Бохтар ва Кӯлоб, ҳисоботи корхонаи ҶДММ «Хатлонтранс» - и шаҳри Бохтар, маводи конференсияҳои илмӣ - амалӣ, монографияҳо ва маводи дигари дар матбуоти даврӣ нашршуда, коркарду ҳисобҳои ҳуди муаллиф ташкил медиҳанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ - логистикӣ минтақа дар қорҳои олимони ватанию хориҷӣ дар соҳаи инфрасохтори нақлиётӣ коркардашуда, навоариҳои амалӣ дар соҳаи нақлиёт зоҳир мегардад.

Муқаррароти назариявии диссертатсия дар он аст, ки татбиқи хулоса ва тавсияҳои асоснокшуда ба мукамал гардонидани назарияи инфрасохтори нақлиётӣ - логистикӣ ва рушди хизматрасонии нақлиётӣ - логистикӣ минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат менамояд.

Натиҷаи амалии қор дар он аст, ки барои ба таври дақиқ ва объектӣ арзёбӣ намудани ҳолати рушд ва таъмини сатҳи баланди хизматрасонии нақлиётӣ - логистикӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва омилҳои дохилӣ ва берунӣ дар шароити муосир истифода шаванд.

Озмоиши натиҷаҳои таҳқиқот. Хулосаву пешниҳодоти асосии диссертатсия дар як қатор конфронсҳои илмӣ-амалии байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ, семинарҳои илмӣ ва мизҳои мудаввар дар Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Донишкадаи энергетикӣи Тоҷикистон ва Донишгоҳи техникӣи Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ ироа шуда, баҳои мусбат гирифтанд. Натиҷаҳои таҳқиқотро санадҳои Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муассисаи давлатии «Нақлиётӣ - автомобилӣ ва хизматрасонии логистикӣи вилояти Хатлон», муассисаи давлатии таълимии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав тасдиқ менамоянд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқот. Муқаррароту натиҷаҳои асосии таҳқиқоти илмӣ дар 20 қори илмӣи муаллиф, аз ҷумла 16 мақола дар маҷаллаву нашрияҳои мансуб ба номгӯи маҷаллаву нашрияҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд. Ҳаҷми умумии қорҳои илмӣи ҷопгардида 7,5 ҷ.ҷ. ҷопиро ташкил медиҳад.

Сохтори диссертатсия. Сохтори диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда, ки 175 номгӯиро дар бар

мегирад, иборат аст. Диссертатсия дар 240 саҳифаи чопи компютерӣ иншо шуда, фарогири 35 ҷадвал ва 31 расму диаграмма мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи таҳқиқот асоснок ва омӯзиши он тавсиф карда шудааст, ҳадафу вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот муайян шудаанд, навгониҳои илмӣ ва аҳамиятнокии амалии натиҷаҳои бадастовардашуда мухтасар ифода ёфтаанд.

Дар боби якум «Асосҳои назариявӣю методии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисодӣ бозорӣ», асосҳои назариявӣю таҳқиқ, омӯзиши асосҳои методии фаъолият ва рушд ва хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётӣ - логистикӣ минтақа дар шароити иқтисодӣ бозорӣ таҳқиқ карда шудааст.

Солҳои охир, дар шароити иқтисодӣю бозорӣ аҳамияти иқтисодӣ минтақавӣ афзудааст. Ба ақидаи муаллиф, мавриди зикр аст, ки ҳар гуна душвориҳо дар ҷараёни таҳаввулоти иқтисодӣ бо таъсири омилҳо ва шароити минтақавӣ вобастагӣ дорад. Инчунин, дар шароити ташаккули муносибатҳои бозорӣ нақши омилҳои минтақавӣ зоҳир мешавад, зеро дигаргуниҳои иқтисодӣ дар қаламрави муайяне сурат мегиранд, ки дар шароити муайян аз ҳамдигар фарқ мекунад. Дар ин робита, қайд менамояд муаллиф, бо дарназардошти шароити нав густариши таҳқиқоти илмӣ ҷанбаҳои минтақавӣю иқтисодӣю миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба миён омадааст. Интиҳоби иқтисодӣ минтақа ҳамчун як бахши мустақили донишҳои илмӣ яке аз самтҳои асосӣю рушди минтақа мебошад (саҳ. 18 – 19).

Ба ақидаи муаллиф, (саҳ. 20 – 21) таърифи пурраи иқтисодӣю минтақа чунин аст: иқтисодӣю минтақавӣ як бахши илмӣю иқтисодӣю мебошад, ки ташкили ҳудуди истеҳсолот, рушд ва тақсими қувваҳои истеҳсолкунанда ва равандҳои иҷтимоӣю иқтисодӣю субъектҳои ҳудудиро, ки падидаҳо ва равандҳои иқтисодиро тавсиф мекунанд, дар ҳамбастагии зич бо шароити муҳити зист омӯхтааст. Иқтисодӣю минтақавиро таҳқиқ намуда, муаллиф ба чунин хулосае омадааст, ки «бояд қайд кард, ки иқтисодӣю минтақавӣ ин илмӣю маҷмуи ҷузъҳои иқтисодӣю ҳудуд, муттаҳидсозии объектҳои иқтисодӣю ва иҷтимоӣю мебошад, ки ташаккул ва рушди қувваҳои истеҳсолкунанда ва равандҳои иҷтимоӣю дар системаи минтақавӣю кишвар ва ҳар як минтақа муайян мекунад».

Аз рӯйи андешаи муаллиф, муҳимияти тағйирёбии доимӣю инфрасохторҳои логистикӣ дар мутобиқ шудан ба тағйири талабот ва таъминот мебошад. Ҳамзамон, субъектҳои хоҷагидорӣю давлатӣ дар

ҳамкорӣ ҳамчун ташаббускорони сохт ва рушди унсурҳои инфрасохтори логистикӣ (хатҳои алоқа, терминалҳо, марказҳои логистикӣ ва ғайра) амал мекунанд.

Бо такмил ва рушд ёфтани инфрасохторҳои логистикӣ, аз ҷумла инфрасохтори нақлиётӣ, фаъолияти логистика дар минтақа баланд мегардад, сатҳ ва иқтисодии нақлиётӣ давлатӣ низ рушд меёбад, ки ба афзоиши иқтисоди миллии мамлакат мусоидат мекунад (сах. 28 – 29).

Дар диссертатсия қайд гардидааст, ки бозори хизматрасонии нақлиётӣ худро ҳамчун харидор ва фурӯшандаи хизматрасонӣ ва мол, инчунин интиқолдиҳандаи молҳо аз як минтақа ба минтақаи дигар нишон медиҳад. Инчунин бозори хизматрасонии нақлиётӣ як ҳалқаи пешбар дар тиҷорати хориҷии молҳо мебошад (сах. 58).

Рушди саноати нақлиёт калиди рушди иқтисодӣ ва дар маҷмӯъ рушди иқтисоди кишвар мебошад, қайд менамояд муаллиф (сах. 61). Аз ин рӯ, мавқеи муҳим пайдо кардани мушкилот дар соҳаи нақлиёт бо истифода аз василаҳои гуногуни таҳлили иқтисодӣ алоқаманд мебошад. Ҷузъҳои муҳимми амсилаи омории бозори хизматрасонии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ талабот ва пешниҳод мебошанд. Ҳиссаи хароҷоти нақлиётӣ бо истеҳсол ва фурӯши маҳсулот сатҳи тарифҳоро муайян мекунад.

Муаллиф ёдовар мешавад (сах. 64), ки раванди танзими давлатӣ хизматрасонии босифати нақлиётӣ ҳамчун яке аз шартҳои муҳим барои фаъолияти самараноки иқтисоди миллии доништа мешавад. Гузариш ба ташкили фаъолияти инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ дар асоси принципҳои нави бозор зарурати тағйир додани нуқтаи назарро дар бораи нақши инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ дар рушди минтақаҳо тақозо карда, ба як қатор мушкилоти нав ҷиҳати баланд бардоштани самаранокӣ боис гардид.

Ба ақидаи муаллиф «...андешидани тадбирҳои зарурӣ вобаста ба татбиқи лоиҳаи роҳи оҳани Тоҷикистон-Афғонистон-Туркменистон, ки омили муҳимми рушди иқтисодии Тоҷикистон ва дигар кишварҳои минтақа буда метавонад, идома дорад. Татбиқи барномаи барқарорсозӣ ва таҷдиди роҳҳои байналмилалӣ то соли 2025 сохтмон ва таҷдиди беш аз чаҳор ҳазор км. роҳ ва 576 пул ба маблағи 4,4 миллиард сомонӣ дар назар дошта шудааст. Ин барномаҳо манфиатҳои иҷтимоию иқтисодии тамоми ҷабҳаҳоро ба назар гирифта, метавонанд арзиши хизматрасониҳои нақлиётиро кам кунанд. Дар оянда Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як кишвари дорои имкониятҳои транзитӣ, ки дар гузаргоҳҳои байналмилалӣ нақлиётӣ, ба монанди ЕврАзЭС,

ТРАСЕКА, САРЭС ва Иттиҳоди Аврупо пайдо мешавад, дар назар дорад, ки Тоҷикистон меҳодад муносибатҳоро ҳамчун транзити боэътимоди интиқоли маблағҳо идома диҳад» (саҳ. 73).

«Рушди инфрасохтори нақлиётию логистикии вилояти Хатлон барои ташаккули бозори миллӣ ва байналхалқии нақлиёт, инчунин анборҳои хизматрасонӣ замина шуда метавонад. Ба ақидаи муаллиф, таъсири манфии комплекси нақлиётӣ ва роҳсозӣ ба муҳити зист таҳияи барномаҳои махсусро барои кам кардани партовҳои зарарнок аз муҳаррикҳои нақлиётӣ, инчунин ҳифзи заминҳоро аз маҳсулоти нафтӣ, ҳифзи заминҳои ҷангал, пиряхҳо ва ғайраҳоро талаб мекунад. Аз ин рӯ, ҷангоми мушаххассозӣ ва рушди афзалиятҳо барои ташаккул ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақаҳо бояд хусусиятҳо ва мушкилоти муайяншуда ба назар гирифта шавад» (саҳ. 81).

Дар боби дуюм «Вазъи муносири рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон», таҳлили ҳолат ва рушд, омилҳои таъсирбахш ба рушд ва амсиласозии иқтисодӣ-риёзии ҳаҷми боркашонӣ, рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии дар вилояти Хатлон таҳлил гардидааст.

Рушдӣ иқтисодиёт талаботро нисбат ба нақлиёт зиёд мегардонад, зеро ки аз дараҷаи тараққиёт ва истифодаи оқилонаи нақлиёти хушкӣ самаранокии иқтисодиёти мамлакат вобаста мебошад. Инчунин, муаллиф қайд менамояд, ки ин ҳолат боиси васеъшавии соҳаи фаъолияти нақлиёти мамлакат мегардад ва зарурати истифодаи техника ва технологияи нав, принципҳои идоракунии навин ва ташкили технологияи боркашониро дар ин соҳа муайян мекунад (саҳ. 94).

Муаллиф дар рафти таҳқиқоти худ дар диссертатсия қайд намудааст, ки самаранокии кори корхонаҳо аз бисёр ҷиҳат ба ҳолатҳои зерин вобастагӣ дорад, аз ҷумла: «дуруст муқаррар намудани миқдори сифат ва муҳлатҳои истеҳсоли маҳсулот дар робита ба арзаю тақозои бозор, интиҳоби технология ва ташкили қабули истеҳсолот, таъминоти саривақтӣ ва оқилонаи захираҳо, бузургии сармояи асосию гардон, шакл ва усулҳои фуруши маҳсулот ё хизматрасонӣ ва ғайра» (саҳ. 116).

Дар минтақаҳои вилояти Хатлон мушкилоти роҳи пастсифат нигаронкунанда аст, ки ин боиси садамаҳои зиёд ва дарозмуддати нақлиёти автомобилӣ мегардад. Ин ба рушди соҳибкорӣ ҳалал мерасонад, қайд менамояд муаллиф, зеро ҳаракати молҳо тавассути роҳҳои автомобилгард дар минтақаҳои вилояти Хатлон мушкил аст. Ҳамасола барои таъмири роҳҳои мавҷуда ва сохтмони роҳҳои нав аз бӯчаи ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ маблағҳои зиёд ҷудо карда мешавад, аммо

ба ин нигоҳ накарда, сифати роҳҳо паст боқӣ мемонад. Инчунин муаллиф қайд менамояд, ки бо рушди соҳибкорӣ талабот ба инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ мунтазам меафзояд. Ин зарурати пайваста нав кардани комплекси нақлиётӣ-логистикиро мувофиқи ин талабот тақозо менамояд (сах. 126 – 127).

Муаллиф маҷмуи омилҳоеро, ки ба рушди инфрасохторҳои минтақавии нақлиётӣ-логистикӣ таъсир мерасонанд, дар расми 2.9. муфассал нишон додааст (сах. 128).

Ба ақидаи муаллиф, бартариҳои принсипи «аз дар ба дар» инҳоянд: сарфа кардани вақт; кам кардани хароҷоти умумии нақлиёт; кам кардани хатар; баланд бардоштани сифати ҳамлу нақл. Омилҳои нақлиёт ба бахшҳои дохилӣ ва беруни тақсим карда мешаванд, ки ба ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ таъсири мустақим доранд ва ва муаллиф инро дар ҷадвали 2.16 муфассал нишон додааст (сах. 134 - 135).

Пешбиниҳои ҳаҷми хизматрасонии нақлиёти боркаш дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаи вилояти Хатлонро, муаллиф дар асоси истифодаи таҳлили чандинқаратаи корелятсионӣ-регрессионӣ дар МЭҲ бо истифодаи барномаи Microsoft Excel анҷом дода аст ва натиҷаҳои амсиласозии пешгӯии ҳаҷми хизматрасонии нақлиёти боркашониро барои ҷумҳурӣ ва вилоят дар ҷадвали 2.19, замимаи 8 ва 9 пешниҳод намудааст (сах. 142).

Амсилаи иқтисодӣ-риёзии ташкили минтақавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ зарурати ҷудо карда шудани маблағҳои гуногун (нақлиётӣ, терминалӣ ва анборӣ)-ро имкон медиҳад, ки дар заминаи истифодаи принсипи амсилаи созмон додани фаъолияти алгоритмӣ сурат мегирад. Амсилаи коркардашудаи иқтисодӣ-риёзии рушди ташкили минтақавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ бо баррасӣ кардани масъалаи тақмили шабакаи мавҷуда ва интиҳоби яке аз вариантҳои оптималии шабакаи мавҷуда ва азнавсохташаванда, ки талаботи боркашониро бо харҷи маблағҳои камтарин ҷорӣ мекунад, имкон медиҳад, қайд менамояд муаллиф (сах. 153).

Дар боби сеюм «Мукамалгардонии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон» ташаккули стратегия, дастгирии сармоягузорӣ ва самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон пешниҳод гардидаанд.

Тамоюли даҳсолаҳои охир дар соҳаи нақлиёт ин коҳиш ёфтани корхонаҳои нақлиётӣ, пайдоиши соҳибкорони инфиродӣ аст, ки аз як то якчанд таркиби ҳаракаткунанда доранд. Чунин корхонаҳо барои навсозии равандҳои истеҳсоли ва технологӣ бо сармоягузориҳои миқёси

имкониятҳои васеъ надоранд. Аз ин рӯ, қайд менамояд муаллиф, ки барои рушди минбаъди хизматрасониҳои нақлиётӣ ва логистикӣ дар минтақа, ба сатҳи сифатан нав баровардани корхонаҳои нақлиётӣ тавассути ташкили холдингҳои нақлиётӣ ва логистикӣ зарур аст.

Бо дарназардошти динамикаи рушди вилояти Хатлон, муаллиф пешниҳод менамояд, ки мо метавонем дар бораи зарурати ташкили чунин холдингҳо дар қаламрави вилоят андеша кунем. Аҳамияти ташкили онҳо ба зарурати ташкили хизматрасонии муштариён барои интиқоли молҳо ва мусофирон дар минтақаҳои калонтарин, инчунин ташкили марказҳои савдо вобаста аст. Айни замон, ин гуна корҳо тавассути воситаҳои нақлиёте, ки ба корхонаҳо, созмонҳо, шахсон алоҳида, ки аз ҷумла ба минтақаҳои дигари Тоҷикистон мансубанд, иҷро карда мешаванд. Ҳамин тариқ, дар вилояти Хатлон аз ҳисоби хизматрасонии интиқоли борҳо ва мусофирон ба буҷа андоз ба фисади кам пардохт карда мешавад (саҳ. 161).

Ба ақидаи муаллиф, сохтори чунин холдинг бояд инҳоро дар бар гирад: нақлиёти автомобилӣ ва ҳавоӣ; ширкати логистикӣ; анборҳо; ширкати суғурта; ширкати амният; ширкати ҳуқуқӣ ва бонк. Вазифаҳои бахшҳои холдингро муаллиф дар ҷадвали 3.1. муфассал пешниҳод намудааст (саҳ. 164 – 165).

Бунёди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ барои ба кишвари транзитӣ табдил додани Тоҷикистон ва осон намудани содироти молу маҳсулоти ватанӣ ниҳоят муҳим шуморида мешавад, қайд менамояд муаллиф.

Тавре муаллиф қайд менамояд, айни ҳол дар соҳаи нақлиёти мамлакат 11 лоиҳаи давлатии сармоягузорӣ ба маблағӣ умумии зиёда аз 8,5 миллиард сомонӣ татбиқ шуда истодааст. Соли 2020 лоиҳаи таҷдид ва бунёди қитъаи Обигарм-Нурободи шоҳроҳи Ваҳдат-Қарамиқ (Лахш) ба маблағи 3,5 миллиард сомонӣ, Қалъаихумб-Ванҷ бо арзиши лоиҳавии 2,2 миллиард сомонӣ, Хулбук-Темурмалик ба маблағи 200 миллион сомонӣ ва сохтмони пули ҳафтуми дарёи Панҷ миёни Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ислонд Афғонистон дар мавзеи Кокул бо 18 километр роҳи мошингард ба маблағи 70 миллион сомонӣ ва дигар лоиҳаҳо оғоз меёбанд. Дар айни замон таҷдиду сохтмони роҳи мошингарди Душанбе-Бохтар, Хучанд-Исфара, Кӯлоб-Шамсидин Шоҳин, Шкев-Қалъаихумб, Кӯлоб-Муъминобод ба маблағи беш аз 4 миллиард сомонӣ идома дошта, мувофиқи нақша моҳҳои сентябри соли 2021 ба истифода дода мешаванд. Ин ва дигар маълумот оид ба лоиҳаҳои давлатии

сармоягузорӣ дар соҳаи нақлиётӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қадвали 3.2. оварда шудааст (саҳ. 169 – 170).

Зикр намудан ба маврид аст, ки муаллиф таҷрибаи дигар кишварҳоро омӯхта, қайд менамояд, ки рушди инфрасохтор оқибатҳои судманд дорад, ки дар онҳо аксар ин нишонаҳо муҳиманд, яъне: афзоиши рақобат; кам кардани хароҷоти истеҳсоли; рушди минтақаҳои қаблан дастнорас; азнавташкилдихии истифодаи замин; афзоиши истеҳсоли миллӣ / ММД; тавсеаи дастрасӣ ба захираҳои меҳнат; афзоиши вуруди сармоягузорӣ (саҳ.177 – 178).

Бо дарназардошти он ки маблағҳои буҷаи давлатӣ барои пурра қонеъ кардани талаботи кофӣ нестанд, афзоиши шумораи объектҳои инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ пулакӣ, ки аз ҳисоби сармоягузори хусусӣ сохта мешаванд, ба назар мерасад. Бо вучуди ин, сарфи назар аз фароҳам овардани тамоми шароити зарурӣ, давлат бо вучуди эҷоди монеаҳои гуногуни ҳуқуқӣ дар ин масъала, ба чунин лоиҳаҳо бетававҷҷухии худро нишон медиҳад ва ба татбиқи онҳо ҳалал мерасонад, қайд менамояд муаллиф. Аксарияти ин монеаҳо одатан, бо ғомаи дар соҳаи чунин инфрасохтор ва мушкилоти дастрасӣ ба иҷораи замин барои сохтмони он алоқаманданд.

Самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлонро муаллиф дар расми 3.5. нишон додааст (182).

Муаллиф дар (саҳ. 193) самтҳои афзалиятноки рушди маҷмааҳои нақлиётӣ ва логистикӣ нисбат ба фаъолияти он қайд кардааст. Аз тарафи дигар таҳлили самтҳои асосии таъсири мавқеи бозорро бо дарназардошти фаъолияти иқтисодии корхонаҳо пешниҳод намуда, омилҳои ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ таъсирбахшро аз мавқеи вазъ дар бозори нақлиёт ва логистикӣ муайян намуда, самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ дар бозори нақлиёт дар шароити муносири иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намудааст.

Инчунин, муаллиф барои рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ пешниҳод менамояд, ки неруи дохилӣ бештар истифода шавад. Барои ин омилҳои вобаста ба баланд бардоштани сатҳи рушди кадрҳоро муайян кардан лозим аст. Ба ин омилҳо дохил мешаванд: маълумот, саломатӣ, сифатҳои касбӣ, сифатҳои шахсӣ, ангежа, ҳавасмандӣ, фазои гурӯҳӣ, шароити кор. Корхона бояд такмили ихтисоси кормандон, афзоиши касбӣ ва баланд бардоштани некуаҳволии моддӣ ва ҳавасмандгардонии маънавиро ба назар гирифта, баррасӣ

намояд, то дар оянда ба вазъи устувори молиявӣ ноил гардад ва сатҳи рақобатпазириро баланд бардорад.

Самтҳои афзалиятноки рушд ва омилҳои, ки онҳоро муайян мекунанд, бояд ба таври ҳамаҷониба баррасӣ карда шаванд, расми 3.10 (саҳ. 193 – 194).

Хулоса ва пешниҳодҳо дар асоси натиҷаҳои таҳқиқоти анҷом дода шуда, асоснок карда шудаанд.

Дар қатори бартариятҳо диссертатсияи мазкур дорои норасоӣҳо низ мебошад. Ба қатори онҳо ҳолатҳои зеринро метавон дохил кард:

1. Дар диссертатсия дар сатҳи зарурӣ таҳқиқи асосҳои назариявӣ ва методии фаъолияти рушд, хусусиятҳо ва масоили инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Мутаассифона дар раванди омӯзиши заминаҳои методӣ на ҳамаи ҷабҳаҳои назариявӣ ва масоили рушди ҳамаи ҷузъу томҳои ин инфрасохтор ба пуррагӣ омӯхта шудаанд.

2. Дар боби дууми диссертатсия баҳодиҳии ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон ва муайян намудани камбудии ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он ба анҷом расонида шудааст. Мутаассифона дар диссертатсия баъзе аз хулосаҳои муаллиф нисбати истифодаи амсилаи ратсионалии фаъолияти инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон бо назардошти баъзе аз омилҳои давра ба давра пешниҳод нагардидааст.

3. Дар зербоби 2.3 (саҳ.147-156) амсилаи иқтисодию риёзии рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ пешниҳод карда шудааст, ки боиси дастгирӣ мебошад. Тартиби ҳисоб намудани параметрҳои ин амсила дар шароити вилояти Хатлони Тоҷикистон начандон пурра пешниҳод гардидаанд.

4. Дар диссертатсия ба асосноккунӣ ва пешниҳоди самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон диққати махсус дода шудааст, вале масъалаи баландбардории самаранокии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ бо истифодаи технологияи муосир ҳаматарафа баррасӣ нагардида, ташкил ва алоқамандии шабакаҳои маҳаллӣ ва пайваст шудани онҳо ба шабакаи байналмилалӣ ҳангоми баррасии хизматрасониҳои бисёрҷонибаи нақлиётӣю логистикӣ дур аз таҳқиқ мондааст.

5. Дар диссертатсия хатогиҳои имлоӣ, грамматикӣ ва техникӣ воমেҳӯранд.

Аммо пешниҳодҳо ва эродҳои дар ин ҷо баррасишуда, на он қадар чиддӣ буда, ба мазмун ва мӯҳтавои кори илмии мазкур таъсири манфии худро намерасонанд.

Автореферат мазмуни асосии таҳқиқоти диссертатсияро ифода намуда, дар он натиҷаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳодшуда шарҳи пурраи худро ёфта, асоснок карда шудаанд.

Кори диссертатсионии Ашуров Носир Амонкулович ба талаботи ҚОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Аз рӯйи мазмуни илмӣ ва шакли таҳияи диссертатсияи номзадӣ дар мавзӯи «Рушди инфрасохтори нақлиёти – логистикӣ минтақа (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон)» ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки он ҳамчун кори илмӣ – таҳассусӣ ба ҳисоб рафта, дар он ҳалли масъалаҳои муҳим ва бартариятдоштаи илмҳои иқтисодӣ, ба талабот ҷавобгӯ мебошанд. Ҳамаи ин далелҳо бе ягон шакку шубҳа аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки кори илмӣ мазкур сазовори баҳои баланд буда ва муаллифи он арзандаи дараҷаи илмӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 - Иқтисодиёти нақлиёт) мебошад.

Муқарризи расмӣ,
д.и.и., профессори кафедраи
таҳлили иқтисодӣ ва омили
Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон
ба номи Шириншох Шохтемур

Самандаров И.Х.

Суроғаи донишгоҳ: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиё-
бони Рӯдакӣ, 146. Тел. +992935014316. E.mail: iskandar-s@mail.ru

Имзои д.и.и., профессор Самандаров И.Х. ро тасдиқ менамоем:

Сардори шӯбаи таъминоти ҳуқуқӣ
ва кадрҳо

Раҷабова Н.А.

*Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-015
назди Донишгоҳи техникии Тоҷикистон
ба номи академик М.С. Осимӣ
(734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
хиёбони академикҳо Раҷабовҳо, 10.*

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Бегмуродов Сангинмурод Шамсидинович ба диссертатсияи Ашуров Носир Амонқулович дар мавзӯи «Рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон)», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.04 -Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт) пешниҳод шудааст.

1. Мубрам будани мавзӯи диссертатсия

Дар татбиқи амалии самтҳои афзалиятноки дурнамои рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари соҳаҳои мухталиф, бахши нақлиёту логистика низ мавқеи муҳимро ишғол менамояд, ки омилҳои таъсирбахши таъмини бозори хизматрасонии кишвар мебошад. Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа барои беҳдошти муносибатҳои дохилию байналмилалӣ нақлиётӣ, таъмини соҳаҳо бо хизматрасониҳои нақлиётию логистикӣ, таъсиси ҷойҳои нави корӣ, истифодаи долонҳои транзитӣ мусоидат карда, дар устувории вазъи иқтисодӣ молиявӣ замина мегузорад.

Рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа ва бозори хизматрасонии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои алоҳидаи он аз дараҷаи рақобатпазирии корхонаву ташкилотҳои нақлиётию логистикӣ вобастагии ҷиддӣ дорад. Дар навбати худ, ба сатҳи рақобатпазирии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа омилҳои гуногун, ба монанди вазъи бозорӣ ва молиявӣ ташкилоту корхонаҳо, самаранокӣ ва сифати хизматрасонӣ таъсир мерасонанд.

Ба андешаи мо, дар байни омилҳои, ки ба сатҳи рақобатпазирии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа таъсир расон мебошанд, пеш аз ҳама сифати хизматрасонӣ ва рушди устувори комплекси нақлиётӣ мавқеи хос дорад.

Бинобар ин, муқаррароти илмӣ-назариявӣ, методологӣ ва методии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити амал ва рушди муносибатҳои бозорӣ таҳлили амиқ, арзёбии объективӣ самаранокӣ воқеӣ, таҳияи стратегияи баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои нақлиётӣ-логистикӣ минтақаро ҳамчун яке аз

омилҳои таъмини рақобатпазирии ташкилоту корхонаҳои комплекси нақлиётӣ бо дарназардошти ҷавобгӯ будан ба талаботи рушди иқтисодиёти муосир тақозо менамояд.

Вобаста ба ин, интихоби мавзӯ, гузориши мақсад ва вазифаҳо, инчунин объекту предмети диссертатсияи Ашуров Носир Амонқулович, ки меҳвари асосии методию назариявии онро ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ, арзёбии самтҳои афзалиятноку тамоюли рушди он ташкил медиҳад, дар шароити муосир мубрам ва саривақтӣ мебошад.

2. Дарҷаи асоснокӣ ва муътамад будани хулоса ва тавсияҳои тадқиқоти илмӣ

Мақсади асосии диссертатсия аз асоснок гардонии муқаррароти илмию назариявӣ ва пешниҳоди тавсияҳои амалӣ оид ба коркарди назариявӣ ва методии ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ, арзёбии самтҳои афзалиятноку тамоюли рушди он дар шароити муосир иборат аст.

Барои ҳалли ҳадафи мазкур ва вазифаҳои дар диссертатсия гузошташуда, усулҳои гуногуни тадқиқоти илмӣ, ба монанди усулҳои таҳлили системавӣ, иқтисодӣ ва омӯрӣ, муқоисавӣ, сохторӣ-логистикӣ, ҷадвалӣ, инчунин усулҳои амсиласозии иқтисодию риёзӣ, пешгӯӣ ва ҳалли масъалаҳои муносиб асос ёфтааст, ки асоснокӣ ва муътамад будани хулосаю натиҷаҳои тадқиқотро таъмин намудаанд.

3. Дарҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҷимоя пешниҳод мешаванд

Навгонии илмии диссертатсия аз гузориш ва ҳалли маҷмӯи вазифаҳои мушаххас оид ба васеъ намудани донишҳои илмӣ дар самти рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар асоси баланд бардоштани сифати хизматрасонӣ иборат аст.

Боиси қайд аст, ки ба ҷимоя, аз ҷониби муаллиф, нуқтаҳои зерини назариявӣ методӣ ва амалии тадқиқ пешниҳод мегарданд, ки воқеан аз нигоҳи назария ва амали илми иқтисодӣ дорои унсурҳои навгонии илмӣ мебошанд:

Натиҷаҳои нисбатан воқеии ба сифати навгонӣ пешниҳодшуда дар мавридҳои зерин баён гардиданд:

1. Дар рисола асосҳои назариявӣ-методии фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ муайян карда шуда, фаъолияти

намудҳои гуногуни нақлиёт, ки интихоби онҳо бо дарназардошти шаш омили асосӣ ба амал бароварда мешавад муайян карда шудааст.

2. Дар асоси натиҷаи тадқиқи ҳамаҷониба хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ, мавриди омӯзиш қарор дода, муайян карда шудааст.

3. Дар рисола таҳлили ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон баҳо дода шуда, камбудии ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он муайян карда шудааст.

4. Бо истифодаи усулҳои маъмул амсилаи иқтисодӣ риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон бо дарназардошти таъсири омилҳо сохта шудааст. Инчунин, амсилаи иқтисодӣ риёзии такмилдодашудаи рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа пешниҳод гардидааст.

5. Ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар рисола асоснок ва пешниҳод карда шуда, дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити имрӯзаи вилояти Хатлон бо дарназардошти дастгирӣ ва иштироки давлат, ҷалби сармояи хориҷӣ, аз он ҷумла сармояи мустақим ва сармояи хусусӣ пешниҳод карда шудааст.

6. Дар диссертатсия самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон то давраи соли 2030 ва унсурҳои таркибии он, муайян карда шудааст.

4. Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия

Рисолаи диссертатсионӣ аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёт иборат буда дар 240 саҳифаи матни асосӣ навишта шуда, 35 ҷадвал ва 31 расму диаграммаро дар бар мегирад. Рӯйхати адабиёт аз 170 номгӯй иборат аст.

Дар муқаддима (саҳ.4-13) муҳимияти мавзӯ, дараҷаи коркарди мавзӯи тадқиқоти диссертатсионӣ дар илми иқтисодӣ оварда шуда, мақсад ва вазифаҳои тадқиқот, навгонии илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда дақиқ карда шудааст.

Дар боби аввали диссертатсия «Асосҳои назариявӣю методии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ» (саҳ.14-81) дар сохтори иқтисоди бозорӣ минтақа ва асосҳои фаъолияти он назария ва мавқеи инфрасохтори нақлиётӣ-

логистикӣ, хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётно логистикии минтақа дар шароити бозор муайян карда шудааст.

Мо бо муаллифи диссертатсия дар бобати муайн кардани моҳияти иқтисодии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва нақши он дар рушди минтақа комилан ҳамфикр буда метавонем. Ба андешаи ӯ, системаи нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ ин механизми асосии истифодаи мақсаднок ва оқилонаи захираҳо дар шаклҳои гуногун ва сохторҳои мухталифи онҳо дар минтақа мебошад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қаламрави он шароитҳои васеи табиӣ ва иқтисодӣ, сатҳҳои гуногуни рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ ва махсусгардонии истеҳсолот дар минтақаҳои муайян, ташаккули системаҳои минтақавии нақлиёт ва логистика аҳамияти муҳим доранд. Вазифаҳои умумии назарияи инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа: банақшагирии чараёни мавод; ҳамоҳангсозии амалҳои иштирокчиёни ҳаракати чараёнҳои моддӣ; идоракунии ва назорати ҳама марҳалаҳои чараёни моддӣ; таъмини ҳаракат ва ташаккули чараёнҳои моддӣ.

Боиси тавачҷуҳи махсус аст, ки дар диссертатсия аз ҷониби довталаб рушди милликунонӣ ва хусусикунонии объектҳои инфрасохторҳои нақлиётӣ, инчунин заминаи моддию техникий инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ дар шароити бозор бо назардошти рушди системаи идоракунии ва шаклҳои гуногуни фаъолияти соҳибкорӣ дар системаи нақлиёти минтақавӣ, банақшагирии стратегӣ ва назорат аз болои фаъолияти объектҳои инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ, маблағгузориҳои нақшаҳои рушди он, такмили маркетинг ва инноватсияи системаи нақлиёти минтақавӣ, ташкили корхонаҳои инноватсионии нақлиётӣ ва корхонаҳои фуруши нақлиёт, таъмини рушди устувори муносибатҳои байнисоҳавӣ бо кишварҳои хориҷӣ, ташкили долонҳои нави нақлиётӣ, ташкили кафедраҳои логистикаи нақлиётӣ дар донишгоҳҳои минтақавӣ ва вилояти Хатлон, омӯзонидан ва ҷалб намудани занону духтарон барои рондани автомобилҳои ҷамъиятии байнишаҳрӣ, асоснок карда шудааст.

Воқеан чунин нигоҳи муаллиф вобастагии азими инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, ташаккул ва рушди он аз ҷойгиршавӣ, ҷуғрофӣ ва релефи мураккаби кӯҳӣ вобаста буда, ин ба рушди шабакаи коммуникатсия (роҳҳо), ҷойгиршавии объектҳои воситаҳои нақлиёт ва қисми ҳаракаткунанда, амиқтар шудани робитаҳои нақлиётӣ ва иқтисодӣ дар дохили кишвар таъсир мерасонад. Инчунин инфрасохтори нақлитӣ-логистикӣ хусусияти комплексиро дошта, дар навбати худ, дорои аҳамияти муҳими илмӣ амалӣ мебошад.

Дар боби дуоми диссертатсия «Вазъи муосири рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон» (сах.82-156) ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон, омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа омӯхта шуда, амсиласозии иқтисодию риёзии рушди он анҷом дода шудааст.

Аз ҷумла муаллиф, дар заминаи таҳлили фарогир дар баробари дастоварду муваффақиятҳо таъсири манфии омилҳои норасоии воситаҳои нақлиёт, рушд накардани долонҳои нақлиётӣ, сатҳи баланди меёрҳои андоз, амалҳои зиёди бюрократӣ ҳангоми бақайдгирии корхонаҳои нав, сатҳи баланди ғоизи қарзҳои бонкӣ, сатҳи пасти даромадҳои пулии аҳоли ва ғайраро ҳамчун омилҳои сади роҳи пешрафти босуръати ин инфрасохтор муайян намудааст.

Дар рисола ҳангоми таҳлили ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ба омӯзиши вазифаҳои асосии терминалҳои наздисарҳадӣ бо назардошти қабули воситаҳои нақлиёти хориҷӣ ва ватанӣ ба ҳудуди он; бақайдгирии воридоту содироти воситаҳои нақлиёт; таъмини истгоҳҳои муваққатӣ барои нигоҳдории воситаҳои нақлиёт; ташкили санҷиши ҳолати техникӣ ва санитарии воситаҳои нақлиёт; ташкили раванди борфарорӣ ва боркунӣ диққати махсус дода шудааст. Инчунин усул ва омилҳои асосие, ки барои рушди инфрасохтори нақлиётӣ минтақа таъсири мусбат мерасонанд муайян карда шудаанд.

Дастоварди илмию амалии дигари муаллиф дар он зоҳир мегардад, ки дар асоси таҳлил ва бо дарназардошти баҳисобгирии омилҳои таъсиррасон рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон барои ташаккули бозори миллӣ ва байналхалқии нақлиёт, инчунин анборҳои нигоҳдории молу маҳсулот метавонад замина бошад. Барои ноил шудан ба сатҳи баланди амалиёти транзитӣ дар минтақа бояд пешгӯиҳо ва навовариҳои зиёде оид ба рушди ин соҳа карда шавад.

Натиҷаи дигари тадқиқот, ки шахсан аз ҷониби муаллиф ба даст оварда шудааст, он аст, ки ҳангоми ҳалли масъалаҳои мавҷуда истифодаи амсилаи иқтисодӣ-риёзии ҳаҷми боркашонӣ ва рушди минтақавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ бо назардошти ҷараёнҳои перспективии хатҳои гуногуни нақлиётӣ барои намудҳои гуногуни нақлиёт ва банд будани терминалҳо, анборҳо ва базаҳои корхонаи минтақавии ин инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ба даст оварда мешавад; сатҳи техникӣ рушди хатҳои нақлиёт ва анборҳо, ҳамчунин вариантҳои сохтмонҳои қитъаҳои нав ва объектҳои системаи ташкили минтақавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ боло меравад;

харочоти умумӣ барои истифода ва рушди он муайян мегардад; корҳои нақлиётӣ ҳаммаи намуди нақлиёт, ҳаҷми воридот ва содироти бор дар доираи минтақа, ҳамчунин ҳаҷми коркарди маҳсулот дар терминалҳо, базаҳо ва анборҳо муайян мешавад, ки аҳамияти хоси илмию амалиро доро мебошад.

Ба ғайр аз ин, дар ҳолати зарурӣ маблағҳои солонаи ҷорӣ истифодабариро аз рӯи намуди нақлиёт ва корхонаҳои минтақавӣ инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, ки дар маблағгузори асосӣ оварда шудаанд, ҳамчунин ҳаҷми фондҳои истеҳсолӣ, ки дар давраи мазкур ворид мешавад, ҳисоб кардан мумкин аст.

Нақш ва аҳамияти амсиласозии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва саҳми он, ки аз тарафи муаллиф пешниҳод шудааст дар рушди соҳаи нақлиётию логистикӣ минтақа беандоза буда, ба раванди амалӣ намудани стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030 мусоидат мекунад.

Боби сеюми диссертатсия «Мукамалгардони рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон» (саҳ.157-195) ба ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ, дастгирии сармоягузори барои рушди он ва самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон бахшида шудааст.

Аз ҷумла, барои ҳалли масъалаҳои мавҷуда ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақаро муаллиф зарур мешуморад. Аз ин рӯ, барои рушди минбаъдаи хизматрасониҳои он дар минтақа, дар сатҳи сифатан нав баровардани корхонаҳои нақлиётӣ ташкили холдингҳои нақлиётӣ ва логистикиро пешниҳод менамояд. Тавсия дода мешавад, ки холдинг дар заминаи маҷмуи якҷанд корхонаҳо таъсис дода шавад, ки қобилияти татбиқи ин равишро дошта бошанд.

Ба ақидаи муаллиф рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ минтақавӣ вилояти Хатлон ба сармоягузори эҳтиёҷ дошта, барои ҷалби сармоягузори дохилӣ ва хориҷӣ ҳавасманд мебошад. Барои ҳарчи кам шудани хароҷоти нақлиётӣ ва табдил додани минтақавӣ вилояти Хатлон ба як қисми ҷудонашавандаи долони транзитии байналмилалӣ нақлиётӣ дар минтақа, рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ роҳи оҳани вилояти Хатлон яке аз роҳҳои беҳтар барои ҳалли ин масъала мебошад ва рушди он ба раванди амалӣ намудани Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030 мусоидат намуда, дар таъмини рушди иқтисодӣ ва иҷтимоӣ вилояти Хатлон нақши сазовор мегузорад.

Дар ин раванд ҳадафи ҷорӣ намудани системаҳои интеллектуалии идоракунӣ ба идоракунӣ комплекси нақлиётӣ-логистикӣ, баланд

бардоштани самаранокии нақлиёти интермодалӣ, ҳосилнокӣ ва сифати хизматрасонӣ, зиёд кардани ҳаракат ва кам кардани истеъмоли энергия ва зарари экологӣ мебошад. Самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва унсурҳои таркибии он, инчунин бо дарназардошти таъсири омилҳои афзоиши рақобатпазирӣ дар давраи баррасишаванда ва дарозмуддат имкон медиҳанд, ки сохторҳои нақлиётӣ иҷрои консепсияро дар минтақаи вилояти Хатлон таъмин кунанд.

Муаллифро дастгирӣ намуда меҳоҳам қайд намоям, ки вилояти Хатлон дорои потенциали калони транзитӣ байни минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва берун аз он мебошад. Аз ин лиҳоз, дар амал татбиқи намудани чунин самтҳои афзалиятнок оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, метавонанд имкониятҳои транзитии минтақаи вилояти Хатлонро беҳтар намуда, ба раванди амалӣ намудани стратегияи миллии рушди Тоҷикистон мусоидат намояд.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ бо хулоса ва тавсияҳо (саҳ.196-200) оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон пешниҳод карда шудаанд.

5. Аҳамияти илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот дар он аст, ки татбиқи хулоса ва тавсияҳои асоснокнамудаи муаллифи рисола ба мукамал гардонидани асосҳои назариявӣю методии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва рушди хизматрасонии он дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат менамояд. Натиҷаҳои тадқиқ, ки аз ҷониби муаллиф ба даст оварда шудаанд, метавонанд барои ба таври дақиқ ва объективӣ арзёбӣ намудани ҳолати рушд ва таъмини сатҳи баланди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳои кишвар ва омилҳои дохилӣ ва берунӣ дар шароити рушди устувори иқтисодии Тоҷикистон мавриди истифода қарор дода шаванд.

Хулосаҳои асосӣ ва пешниҳодҳои, ки дар рисола оварда шудаанд, метавонанд дар раванди таълим барои тайёр намудани мутахассисон дар соҳаи иқтисодии нақлиёт, инчунин ихтисосҳои ташкили ҳамлу нақл ва идоракунии нақлиёти автомобилӣ шаҳрӣ, логистикаи нақлиёт истифода шаванд.

6. Эроду тавсияҳо барои беҳтар гардонидани сатҳи илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия

Ба сифати эроду тавсияҳо ба диссертатсияи тақризшаванда чунин нуқтаҳоро қайд кардан мумкин аст:

1. Ба андешаи мо, дар муқаддимаи диссертатсия муаллиф мебоист мубрамии тадқиқотро дар самти баланд бардоштани сифати хизматрасонии объектҳои инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ нисбатан васеътар нишон меод.

2. Дар боби назариявии таҳқиқот субъектҳои инфрасохтори нақлиётӣ логистикӣ ба таври кофӣ шарҳ дода нашудаанд. Муаллиф бояд бо таъба ба қонунгузори амалкунанда ба ин масъала тавачҷуҳи бештар равона мекард.

3. Дар боби дуҷуми диссертатсия муаллиф мебоист ҳангоми амсиласозии иқтисодию риёзии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа нишондиҳандаҳои ноилшударо бо нишондиҳандаҳои стратегия ва барномаи миёнамӯҳлати рушди иқтисоди минтақа муқоиса ва арзёбӣ менамуд.

4. Дар баҳши тавсиявии диссертатсия аз ҷониби муаллиф пешниҳоди хуб оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа пешниҳод гардидааст, ки ҳақиқатан аҳамияти илмию амалии муосирро дорост. Агар муаллиф самтҳои асосии таъсири инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣро ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи хизматрасонии он асоснок менамуд, сифати диссертатсия боз ҳам баландтар мегардид.

5. Дар диссертатсия баъзе хатогиҳои имлоӣ ва техникӣ низ дида мешаванд.

Эроду тавсияҳои зикршуда ба сатҳи баланди илмию амалии тадқиқоти мазкур таъсири манфӣ намерасонанд ва метавонанд аз ҷониби муаллиф зимни тадқиқоти минбаъда ба инобат гирифта шаванд.

6. Хулоса оид ба мувофиқати диссертатсия ва меъёрҳои, ки тартиби додани дараҷаҳои илмӣ муқаррар кардааст.

Автореферат ва интишороти муаллиф мазмунӣ асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Диссертатсияи тақризшаванда кори илмию таҳассусии баитмомрасида буда, ба муаллиф муяссар шудааст, ки вазифаҳои гузошташударо муваффақона иҷро намояд.

Диссертатсия мутобиқи шиносномаи таҳассусии Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (илмҳои иқтисодӣ) аз рӯи бандҳои зерини ихтисоси 08.00.04 -Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт), банди 5 - Инфрасохтори нақлиётӣ логистикӣ, тамоҷули муосири рушд ва асосҳои назариявӣю методологии таҳлили он; банди 7 - Арзёбии дурнамои рушди маҷмуаи нақлиётӣ-логистикӣ дар мамлакат ва минтақа омода карда шудааст.

Хулоса, диссертатсияи Ашуров Носир Амонкулович дар мавзӯи «Рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт) ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯӣ буда, муаллифи диссертатсия сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси пешниҳодшуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент,
мудири кафедраи менеҷменти
инвеститсионӣ ва маркетинги
Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Бегмуродов С.Ш.

Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Н.Қарабоев,
63/3. Тел.: +992 881116135. e-mail: begmurodovs@mail.ru

Имзои н.и.и. дотсент Бегмуродов С.Ш.-ро тасдиқ менамоям:
Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДТТ

Бухориёев Н.А.